

ZEMSKÉ DESKY (Tabulae terrae)

Zemské desky české vznikly někdy po roce 1260, jako produkt činnosti zemského osudu. Ten příslušel české šlechtě a jejímu svobodnému (zpupnému) majetku. Zemský soud byl nejprve institucí královskou, později stavovskou. Zápisy se pořizovaly na dvojlisty a čtyři takové dvojlisty tvořily kvatern. Ty se později svazovali do knih, pro které se také vžil název kvatern. Ze začátku se zapisovalo především latinsky, později se více a více používala čeština a potom němčina. Desky byly vedeny v několika řadách a to podle typu agendy:

- Kvaterny půhonné (věci trestněprávní, půhon = obeslání před soud)
- Kvaterny trhové (pro věci nesporné, tj. převody nemovitostí)

Postupem doby se řady desek rozšiřují a Karel IV. k nim přidává:

- Kvaterny zápisné větší (dluhy nad 100 kop grošů)
- Kvaterny zápisné menší (dluhy do 100 kop grošů)

Za vlády Vladislava II. Jagellonského v polovině 15. století byly přidány:

- Kvaterny památné (rozsudky zemského soudu)

Bohužel však české zemské desky byly zachovány až od roku 1541, neboť byly zničeny požárem Hradčan a Malé Strany. Za oběť tehdy padly všechny řady českých desek zemských, kromě jediného kvaternu desek půhonných z let 1316 – 1325.

Roku 1348 vznikají zemské desky také na Moravě, kde je vývoj poněkud odlišný od vývoje v Čechách. Moravské zemské desky máme ve dvou řadách, a to **brněnské** a **olomoucké**, což znamená, že zemský soud se svolával střídavě v Brně a Olomouci. Stejně jako v Čechách se i zde původně zapisovala veškerá agenda do dvou řad, tj. knihy **půhonné** a **trhové**. Toto bylo až do roku 1642, kdy byly desky sloučeny v jediné brněnské.

Ve Slezsku se vyvinuly zemské desky ve 14. století. Máme zde zemské desky **opavské** a **krnovské**. Knihy se zde dělily na **přední** (kvaterny půhonné) a **zadní** (kvaterny trhové). Na těšínsku byla situace poněkud jiná a desky zemské se zde zavádějí až roku 1592.

Zemské desky ztratily svůj původní význam během reformy Josefa II. r. 1783. Dál se však vedly až do 19. století.

Originální české zemské desky jsou nyní uloženy v Národním archivu v Praze. Originály moravských zemských desek v Moravském zemském archivu a originály slezských zemských desek v zemském archivu v Opavě.

Edice zemských desek a použítá literatura

Edice českých zemských desek:

VAVROUŠKOVÁ, Anna: (ed.): *Desky zemské království českého. Řada I. Kvaterny trhové. Svazek I. Kvatern trhový běžný černý od léta 1541 – 1542 (Desky zemské větší 4)*. Praha 1941.

FRIEDRICH, Gustav: (ed.): *Druhá kniha půhonná z let 1407-1530*. Praha 1944.

EMLER, Josef: (ed.): *Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum - Pozůstatky desk zemských Království českého 1541 pohořalých I, II*. Praha 1870 – 1872.

BURDOVÁ, Pavla: (ed.): *Desky zemské. Ukázky a rozbor vkladů nejstarších desek*. Praha 1984.

Edice moravských zemských desek:

BRANDL, Vincenc: (ed.): *Libri citationum et sententiarum seu - Knihy půhonné a nálezové, svazek I. (zlomek 1378 - 1398), řada olomoucká 1405 – 1411*. Brno 1872.

Vypracoval: Patrik Zverbík

BRANDL, Vincenc: (ed.): *Libri citationum et sententiarum seu* – Knihy půhonné a nálezové, svazek III. řada brněnská 1417 – 1448. Brno 1878.

KALINA, Tomáš: (ed.): *Moravské zemské desky. 1480 – 1566. II. Kraj brněnský.* Praha 1950.

Dr. MATĚJEK, František: (ed.): *Moravské zemské desky. 1480 – 1566. II. Kraj olomoucký.* Brno 1948.

HRUBÝ, František: (ed.): *Moravské zemské desky z let 1348 – 1642.* Brno 1931.

Edice slezských zemských desek:

KAPRAS, Jan: (ed.): *Pozůstatky knih zemského práva knížectví Opavského. Díl 1. Knihy přední. Část první (registra soudní 1413 - 1461, 1464 - 1465, 1466 - 1484, půhony 1466 - 1489 a nálezy 1466 - 1484).* Praha 1906. *Díl 2. Desky zemské. Část první (1431 - 1536).* Praha 1908.

ROHLÍK, Miroslav: (ed.): *Opavské zemské desky. Knihy zadní 1537 – 1613.* Opava 1961.

PRIX, Dalibor: (ed.): *Zemské desky krnovské. Svazek I. 1403 – 1522.* Opava 2008.

Použitá literatura:

HLAVÁČEK, I. – KAŠPAR, J. – NOVÝ, R.: *Vademecum pomocných věd historických.* Jinočany 2004.